

Հրատարակութիւն Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America
Volume I - Number 11
March, 1979

EDITORIAL:

Winter of Our Discontent

Beginning is the hardest step to take. Sometimes, we need a shock in order to dismiss the paralysis of inertia. Nature affords such a shock during the winter months.

We, the Armenian people, have not accepted the changing seasons of a culture, history, or peoples. We harp on the old and bygone, crowding out our harbingers of spring.

History is history, a link to the future. It is not the future. To escape to the sheltered walls of the past is to deny the existence of the living present.

Time is a reality which gives our actions meaning. The right word at the right time, the right place at the right time, flow freely to nurture growth and progress only when the cycles of life and time are realized.

By continually dwelling on the bitterness of our winters, we will slowly blanket the richness and spirit of our soil under a deep, unmelting snow. One day, when we awaken to our need for the new beginning of spring, we will be shocked to find that our red-breasted robins have become extinct.

NEW JULFA

by Frederick Leist

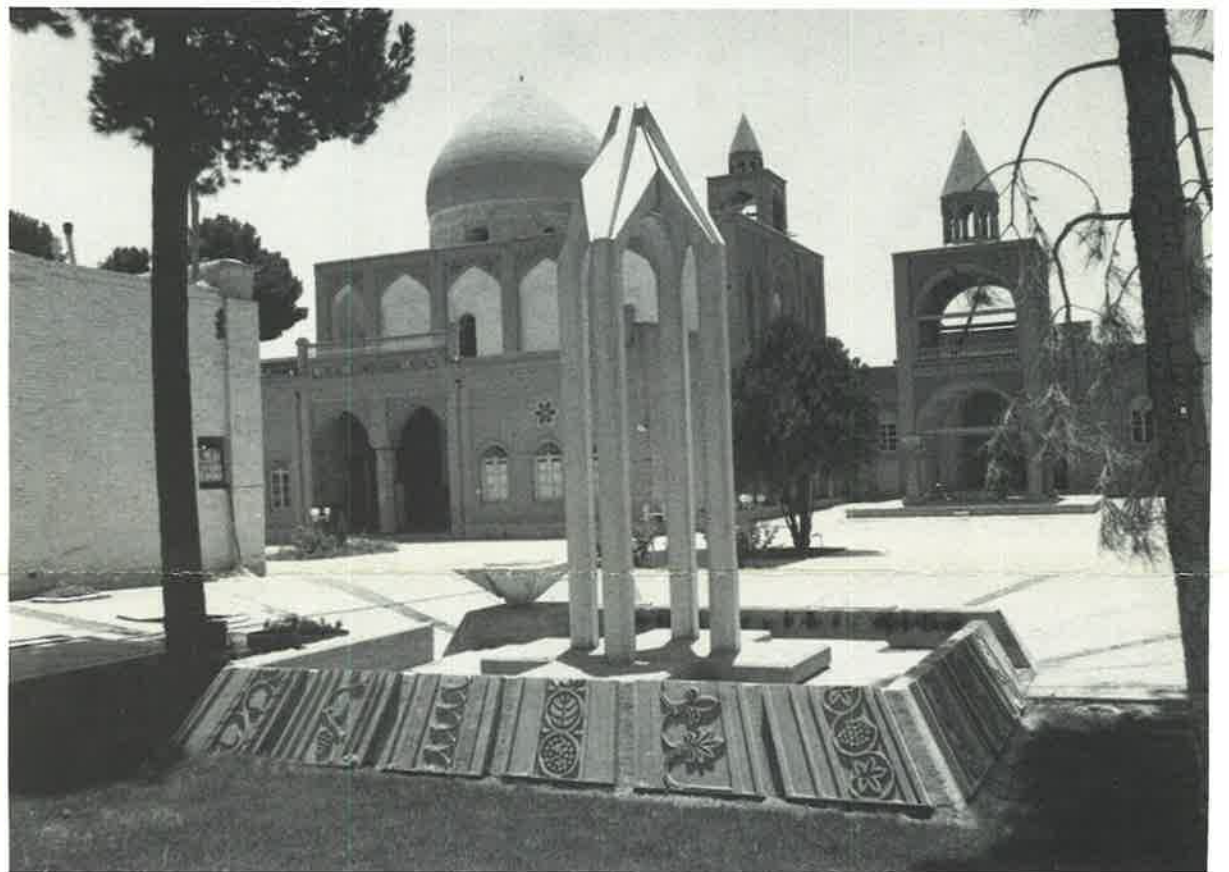

Photo by Varoujan

All Saviour's Cathedral, New Julfa; Martyrs Memorial in foreground.

ՇՆՈՐՀԱՐԱՇԽՈՒՄ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Բնդառածելով Թեմիս Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Ս. Եպիսկ. Աշտնանի խնդրանքին եւ առ ի գնահատութիւն իրենց բոլորանուէր ծառայութեանց, Թեմիս մէջ գործող հետեւեալ քահանայ հայրերուն շնորհաց յատուկ պատիւներ, ըստ այսմ.:

- 1.- Նիւ-ձըրզիի Բրոնզ Վարդանանց Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ, Արժ. Տ. Վահրիճ քհնյ. Երրիսեանին, սեւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք եւ Աւագութիւն:
2.- Լոնկ Ալլընտի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ, Արժ. Տ. Ասողիկ քհնյ. Գրլլընեանին, սեւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք:
3.- Մեծագոյն Պոսթրնի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ, Արժ. Տ. Թորգոմ Աւագ քհնյ. Յակոբեանին, սեւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք:
4.- Նիւ-Երզնի Ս. Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ, Արժ. Տ. Մուշեղ քհնյ. Տէր Գալուստեանին, սեւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք:
5.- Տիթրոյիթի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Արժ. Տ. Կորիւն քհնյ. Երիքեանին, սեւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք:
6.- Կրանիթ Սիթիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Արժ. Տ. Խորէն քհնյ. Հապէշեանին լանջախաչ կրելու իրաւունք:
7.- Նորթ Էնտոլըրի Ս. Գրիգոր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Արժ. Տ. Արշակ քհնյ. Տաղլեանին, լանջախաչ կրելու իրաւունք:
8.- Մոնթրէպի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Արժ. Տ. Արմէն քհնյ. Իշխանեանին, լանջախաչ կրելու իրաւունք:

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները եւ սրտայից մաղթանքները, որ վերոյիշեալ քահանայ հայրերը մնան միշտ «մշակք առանց ամօթոյ» եւ շարունակեն ծառայել մեր մայրենի Ս. Եկեղեցւոյն, ամբողջական սիրով եւ զոհողութեամբ:

NEW JULFA IS NOT, BY IRANIAN OR ARMENIAN standards an old town. It was first settled about 1604, when Shah Abbas the Great, having decided that Armenian trade contacts with Europe, Russia, and the Indies would be useful to his capital of Isfahan, and that the industrious Armenians would set a good example for his other subjects, forcibly removed the population of old Julfa from their home on the banks of the Aras River, claiming to be protecting them from the Ottomans.

Shah Abbas, though highhanded, was tolerant, allowing the Armenians to build churches and worship freely. At first the colony prospered, as Shah Abbas had hoped, becoming the center of trade ranging from Western Europe to the Far East. Western travelers wrote of the wealth and magnificence of Armenian homes and hospitality. Rich merchants such as Khwaja Nazar and Khwaja Petros had churches built; New Julfa became one of the most important centers of Armenian life and culture. So rich and proud were the merchant princes that there is a story that one day a merchant's wife, insulted because someone else was allowed to sit in the first pew, persuaded her husband to build a new church. It still stands.

As succeeding kings grew less tolerant, this golden age did not last. Armenian girls disappeared into Persian harems, merchants' homes were plundered, boys were taken into the army and converted to Islam. The population plummeted as thousands emigrated. Refugees from New Julfa found flourishing colonies in cities such as Calcutta and Madras, and as distant as Singapore and Surabaya; yet, for all their wealth they could do little for their cousins who remained.

In 1722, when the Afghans besieged Isfahan, no attempt was made to defend New Julfa. Isfahan fell after a long siege and soon ceased to be the capital. In the meantime, with persecution at its height under Nader Shah (1736-1747), things went from bad to worse for the

Armenians of New Julfa. Conditions improved gradually only with the return of a strong central government.

As compared to an estimated thirty thousand persons in 1660, there were only a few hundred Armenian families in New Julfa in the late nineteenth century. As prosperity returned to the Armenians of Iran, many moved to Teheran or left the country entirely. In 1977, only about 6000 Armenians remained in New Julfa, with perhaps another thousand in outlying villages.

Although it is on one side and most of New Julfa on the other, the All Saviour's Cathedral and Monastery, known as the "Vank" to Persians and foreigners, is still the heart of Julfa. Isfahan has now spread to the south bank of the river and nearly engulfs Julfa; yet, the latter remains an Armenian enclave with its own shops, schools and churches. As one passes from a narrow street through the gateway into the highwalled enclosure of the Vank, one is struck by the size of the square between the cathedral, the monastery and the museum. Although the bell tower of All Saviour's is recognizably Armenian, seeing the beehive-shaped dome, one could mistake it for a Persian mosque, were it not for the cross on top. Inside, bright colors are everywhere. Glazed tile, rich carpets, wall paintings influenced by the art of seventeenth century Europe, the inner dome having an abstract pattern like the design in the palaces of the Safavid kings of Iran, all testify to the opulence and extravagance of the merchant princes. The monastery is the residence of a prelate whose diocese is still called the Diocese of Iran and the Indies, dating back to the golden age of New Julfa. During its heyday, three bishops, within half a century, went directly from New Julfa to Etchmiadzin to become Catholics.

(Continued on pages 2 and 3)

This is the first in a series of five articles written by Frederick Leist, a Baltimorean resident in Isfahan, Iran, where he taught at the university from June 1974 to January 1978. Mr. Leist has also travelled extensively in West and South Asia.

Prelacy Announcements

OUTREACH gives special thanks to Mr. and Mrs. Robert Derian who financially made possible the printing of our 11th issue.

Dates to Remember

April 8: Prelacy Day; Palm Sunday.

April 14: College Students Reception at the Prelacy. Dr. Vartan Gregorian, Provost, University of Pennsylvania, guest speaker.

April 24: Armenian Martyrs' Day.

May 14-18: Annual NRA Convention to be hosted by Sts. Vartanantz Armenian Apostolic Church of Providence, R.I.

LENTEN LECTURE SERIES

March 21

Lecturer: The Rev. Dr. Norman Horner, Associate Director, Overseas Ministries Study Center, Ventnor, N.J. Topic: "Rediscovering Christianity; Where it Began. Inter-Church Relationships in the Middle East Today."

March 28

Topic: "The Experience of Young American-Armenians in the International Work Camp, St. Thaddeus' Monastery, Iran." Slide Projection and Original Rubbings presented by Miss Sona Kulujian, Mr. Mathew Der Manuelian, Mr. Asbed Marashian.

April 4

Lecturer: Bishop Mesrob Ashjian, Prelate, Armenian Apostolic Church of America. Topic: "Lent and Holy Week in the Armenian Christian Tradition."

All lectures will be held in the Prelacy headquarters on Wednesday evenings at 8 p.m. The fee for the entire series was \$25. Interested individuals may attend the remaining lectures for \$5.00 per lecture. Contact: Mrs. George Dermksian (212) 722-2764; Mrs. Mousegh Haratunian (516) 676-7434 or Mrs. Robert Derian (201) 646-0174.

Providence Celebrates Vartanantz Day

On Sunday, February 25, 1979, the parish of Sts. Vartanantz Armenian Apostolic Church of Providence, celebrated the Feast of St. Vartan. This ancient Vartanantz event is one of the few still observed and commemorated in modern times. The observance began with a celebration of the Divine Liturgy by Bishop Mesrob Ashjian, Prelate, assisted by Fr. Mesrob Tashjian, pastor.

In his sermon, given in both English and Armenian, Bishop Ashjian eulogized the memory of Vartan, who on the eve of the battle of Avayayr against the powerful Persian army in 451 A.D. said, "from this faith no one can shake us, neither angels nor men; neither sword, nor fire, shall destroy what we believe to be our right." The battle of Avayayr brought together the sword and the cross, the soldier and the priest, men and women of all classes who joined together in defense of faith and country. The Vartanantz war was fought exclusively on the issue of freedom of conscience; as such, it constitutes an epoch-making event in the history of Christianity and the struggle for human rights. Although Vartan and his followers lost the battle, they won a great moral victory, in essence, their religious freedom.

Following the Divine Liturgy, a Vartanantz Day dinner sponsored by the Senior Ladies Auxiliary was held in the church hall. Mrs. Elmas Arzoomanian, chairman, made the opening remarks and the program proceeded under the direction of Mrs. Lillian Kasparian. Speakers addressing the gathering included Mr. Kenneth Baronian, chairman of the Board of Trustees, and Mr. Nishan Mikaelian, chairman of the ARF Christopher Gomideh.

His Grace Bishop Mesrob Ashjian delivered a moving keynote address in which he highlighted the significance of Vartanantz in our daily lives. Fr. Mesrob Tashjian, with his usual eloquence, stated that Vartan and his men fought and died for the preservation of their Christian faith and heritage, and that we, as living examples of that faith, must follow in their hallowed footsteps.

Guest artists included Mr. Sarkis Yepremian who presented several songs and Mrs. Guylaine Moukhtarian who recited a poem written by Fr. Tashjian.

Mr. Ara Nalbandian concluded the program with a cake candlelighting ceremony.

Angel H. Perethian

OUTREACH

is a monthly publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th St., New York, New York 10016. Address all correspondence to the above address. Printed in U.S.A. Second class postage paid at New York, N.Y. 10001.

Editor.....Hasmiq Mergian

Armenian Martyrs' Day

under the auspices of

His Grace Bishop Mesrob Ashjian
Prelate of the
Armenian Apostolic Church
of America

April 24, 1979

at 8:00 p.m.

St. Peter's Church

Lexington Ave. and 54th St.
New York City

Program:

Guest Speaker

Dr. Eugene Carson Blake
Former General Secretary of the
World Council of Churches

Armenian Friendship Arax Chorale Group

Conductor, Nonou Kricorian

String Orchestra

Conductor, Krikor Pidedjian

St. Gregory Church Hosts Ghevontiantz Commemoration

The Battle of Vartanantz in 451 A.D. has a very special place in the hearts of Armenians. For it was this vital event that the Armenian nation stood for for its faith... its culture... its land... and above all, its Christian identity.

The clergymen of that era played a major role. They instilled in the Armenian people a sense of dignity and self-determination.

Known as the Ghevontian priests, they understood the dangers of losing their identity and it was their courage which led the Armenian nation in revolt against intolerance and in defense of Christianity.

Thirteen clergymen from throughout the United States and Canada, headed by Bishop Mesrob Ashjian, met at St. Gregory Church last month to pay tribute to the annual Feast of Ghevontiantz.

Joining host pastor Arshag Daghljan were: Rev. Armen Ishkanian, Soorp Hagop Church, Montreal, Canada; Rev. Sahag Andekian, St. Stephen Church, New Britain, Conn.; Rev. Asoghig Kelejian, St. Sarkis Church, Bayside, N.Y.; Rev. Gorun Shrikian, St. Sarkis Church, Dearborn, Mich.; Rev. Vahrich Shirinian, Sts. Vartanantz Church, Ridgefield, N.J.; Rev. Torkom Hagopian, St. Stephen's Church, Watertown; Rev. Moushegh Der Kaloustian, St. Gregory the Illuminator Cathedral, New York City, N.Y.; Rev. Sahag Vertanesian, Holy Cross Church, Washington, D.C.; Rev. Zareh Maronian, Holy Cross Church, Capitol District of N.Y., and St. John the Baptist Church, Syracuse, N.Y.; Rev. Sarkis Andreassian, All Saints Church, Chicago, Ill.; Rev. Ashod Kochian, ex-pastor, Holy Trinity Church, Worcester, and Rev. Mesrop Tashjian, Sts. Vartanantz Church, Providence, R.I.

The commemoration of the Ghevontian priests always takes place on the Tuesday preceding the remembrance of St. Vartan and his comrades.

The Ghevontian group of clergy numbered a Catholicos, two bishops, two deacons and four kahanas (married priests). The outstanding leader of the group was the Kahana, Ghevont.

Bishop Ashjian summed it up quite nicely when he said, "the courage of these Ghevontian priests to lead the Armenian nation in defense of Christianity is a shining example for us all.

"They realized that like the prophecies concerning Christ, they also must sacrifice themselves so that the nation might survive," he added.

Rev. Der Kaloustian said it was one of the few occasions during which the pillars of the Armenian Church come together.

Rev. Shirinian in addressing the congregation said, "The church may be a small edifice, but it contains many values. Use those values to keep your church prospering."

Rev. Daghljan welcomed his fellow clergymen and felt honored in being the host. He was high in his praise of Ghevontiantz, saying that it personified the entire movement in defense of religious freedom.

Sharing in the hospitality were the Armenian Relief Societies of Lawrence and Lowell, along with the church guild and trustees.

Ghevontiantz is a commemoration that is so dear and rare, yet obscured in the dilemma of modern society. It is a day we should all personify in defense of religious freedom.

by Tom Vartabedian

(Continued)

The Vank's museum houses one of the finest collections of 10th century Armenian manuscripts from all over Armenia and Cilicia, as well as paintings, vestments, "object d'art" and curiosities brought back from Europe, Russia, India and China by the merchants of the old days. "Firmans" (decrees) of the Shahs granting protection to the Armenians, plaster decorations salvaged from ruined palaces and much else, including a printing press, reminding one that the Armenians introduced the art of printing to Iran about 1640, are all displayed. In 1977, plans were drawn up to build an ethnographic museum to show the costumes, customs and way of life of the Julfa Armenians over the centuries.

Also near the Vank is the Armenian Club. In the summer, when all the tables are set up in the open, it reminded me more of an Italian piazza than an Iranian "meidan." The club was a good place for a relaxing drink, Armenian food and sometimes music. People enjoyed whatever music was playing, but danced more often to the Armenian music than any other. Around the courtyard was a room always full of men playing backgammon, a hall for special events, an outdoor theater, and a smaller winter dining room. The club was always full of people, especially in the summer evenings.

Some neighborhoods of Julfa still survive with original founded names, such as Yerevan and Tabriz, named for the homes of their earliest settlers. Each neighborhood has at least one church. There are twelve besides the cathedral, as well as a Catholic church and an Anglican one built when Europeans were required to live in Julfa. St. George's still contains stones brought from Etchmiadzin by Shah Abbas who had initially intended to bring the entire cathedral to New Julfa and rebuild it there. Although there are no longer any nuns in Julfa, one may still visit their convent next to St. Catherine's and see the tiny cells where they lived. In the courtyard there is a plank suspended by ropes from a beam. In olden times, the Persians forbade Christians to ring bells, so the plank was struck with hammers to summon the nuns to prayer.

While I was there, the spacious courtyard houses of old were unfortunately being torn down all over Julfa in order to make way for apartments. Church lands near the Zayandeh Rud were donated as public parks, while the garden known as Kishmishi Bagh where I had enjoyed many picnics under grape vines and orchards, along side of flowing streams, yielded to broad roads and highrise apartments. The old royal gardens to the south have been divided between the university and an artillery base. A department of Armenian studies was set up at the university and the adjacent Armenian cemetery was left undisturbed. Among the thousands of graves are scattered pockets of English, French, Dutch, German, Russian tombs, graves from almost every European country, dating back to the seventeenth century, including that of the famous Rudolfe, a Swiss watchmaker of the time of Shah Abbas who killed a Moslem intruder. Given the choice of execution or accepting Islam, he chose to die. Characteristic of the slabs which cover the older Armenian graves are elaborate carvings. They often also include a portrait of the deceased and an indication of trade, such as scales for a goldsmith, gun and traps for a hunter, farm tools for a husbandman, lute for a musician, etc.

It is not surprising that a community like New Julfa, isolated for so long from other Armenians, should have developed unusual customs or maintained old ones. Julfaiois still celebrate their name days rather than their birthdays, inviting all their friends and relatives to share great quantities of fruit, tea and sweets. Those not named for a saint are assigned a saint's day by their priest, so that none should miss out. Many families in Julfa have surnames without the usual Armenian "-ian" ending, such as David, Nahabed, Aganoor or Hacknazar. Even those with more typically Armenian surnames aren't always known by them, for Julfaiois are very fond of giving nicknames. Some are quite straightforward, such as the family known as Khonsarung who spent much time in the beautiful mountain village of Khonsar, or Satinik Bolandi (the Tall), who, to judge from old pictures, was very tall. One family was called Avelhakendazink, the Broom-and-dustpan family. And how on earth did the Shilepilaf-jebung (shilepilaf-in-the-pocket) family get such a nickname? Shile pilaf is an especially runny and sloppy pilaf.

Although there is no shortage of good food in Julfa, like assorted kebabs and dolmehs, familiar to anyone who knows Armenian cooking, there are also specialties one is unlikely to encounter elsewhere. "Borani" is one of my favorites. It is made of "kashk" (dried yoghurt) mixed with water and oil and heated, with dry bread, onions and cinnamon added, hearty and nourishing winter fare. "Sargovil dolmeh" is stuffed quince, rather sweet, unlike most dolmehs. "Parinj" is whole grain, rye or something similar, served like "bulghur." There is a sort of soup known as "makhokh" which I was told takes four days to prepare. Even if it does, it is worth it. Every Iranian has heard of "gaz," the nougat of Isfahan; those who know will also try to get hold of the Julfa marzipan called "lowz." "Varosh" is the "Jughtsu" (Julfa dialect) name for what other Armenians call "harisa," meat cooked with wheat and pounded to a pulp. In fact the Julfa dialect itself is quite distinctive. Julfaiois themselves like to claim that it is closer to Classical Armenian than are other dialects. To the outsider, the most obvious trait is an odd sing-song intonation, which when carried to extremes, amuses the Julfaiois themselves.

from page 1)

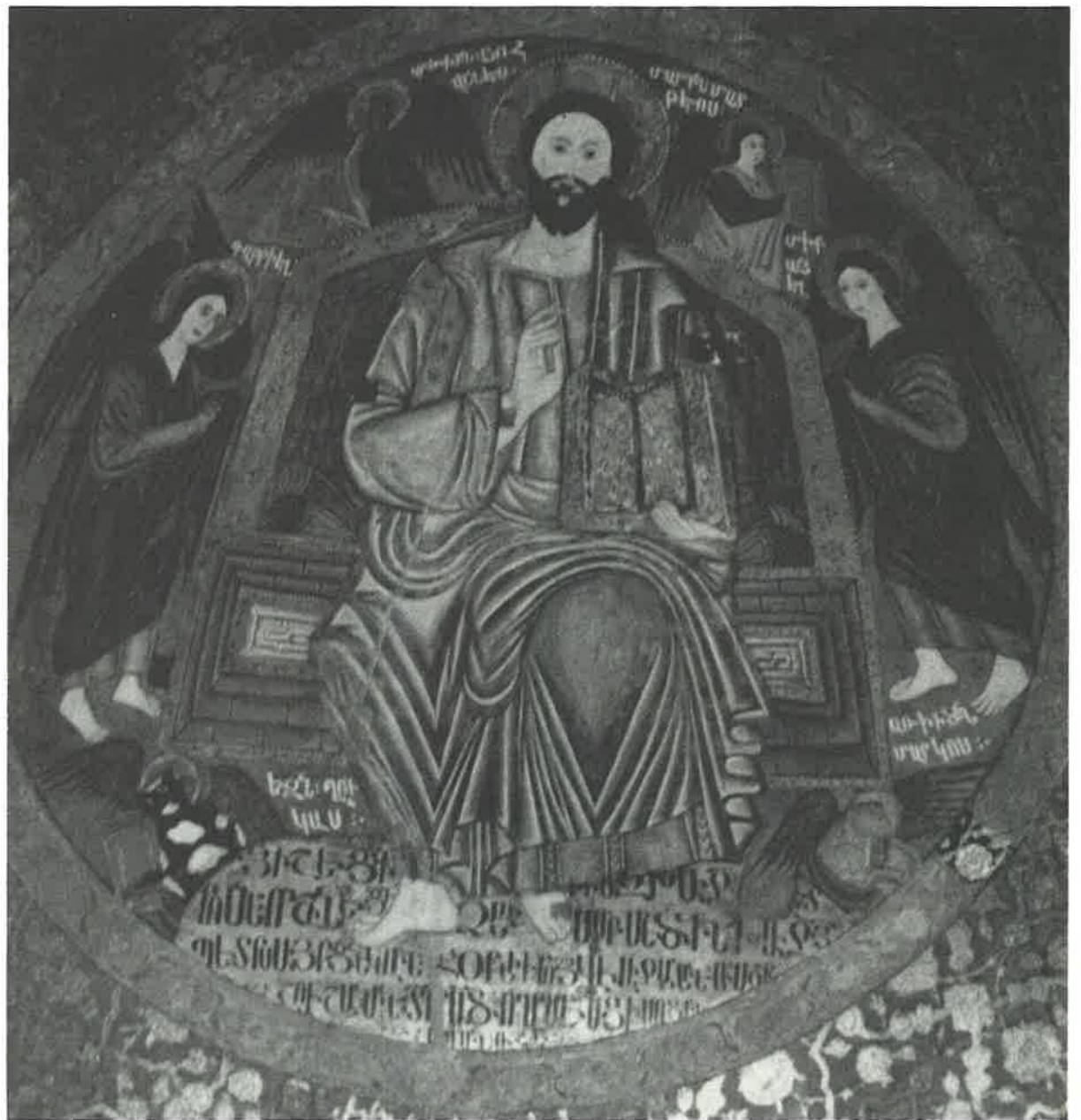
Once I was invited to a traditional-style wedding, held in a small parish church. After the service, there was a procession from the church to the groom's parents' house. People crowded the narrow lane, carrying lanterns and dancing all the way to the gate. It was a large house, built in the early days of New Julfa, with an enclosed garden in front of the main building, and another garden behind. The gardens were full of fruit trees, vines and roses. To my surprise, there was a fountain in the house amidst a high ceilinged room surrounded on three sides by interior balconies. The high ceilings, fountains and huge windows opening onto the shady gardens combined to make the room pleasantly cool even at the height of the Persian summer. At the bottom of the rear garden was the winter house, low, thick walled and exposed to full sunlight, relatively easy to keep warm in the winter. People who haven't been there usually don't think of Iran as ever getting cold, but there is snow in the winter in Julfa, and many grey and chilly days. Some churches are heated by enormous wood-burning stoves, and in some of the older houses, people still use a "koursi." Koursis are low wooden tables set over braziers full of burning charcoal, covered with blankets and quilts. People sit on the carpeted floor with their feet toward the koursi, quilts pulled up to their chins, talking for hours. All very warm and pleasant, until you have to get up.

In sad contrast to the last house, the Sukas house stands empty. Just inside the gate is a "hasht," an octagonal room with a passage leading off into the courtyard. Entering, one expects to see the sort of leafy, tree-shaded Iranian garden which gave the English language the word "paradise." Except for a tiny patch of vegetables belonging to the caretaker, the vast expanse of garden is khaki-colored under the sun, parched and barren, as dry and dusty as the street outside. Even from a distance, gaps are apparent in the intricate wooden ceiling over the porch, and windows have been bricked up to the height of a man. Coming nearer, one sees the frescoes surrounding the verandah, depicting seventeenth century figures in Persian and European costume. Inside there is the basin for a long, dried up fountain, and balconies looking on from an upper floor. Faded images of frescoes line the walls, banquet scenes and the like. The domed ceiling has the remains of bright geometric patterns like those in the palaces of Isfahan. It is obvious that this was once a splendid home, but at the moment...rotting lattices, falling plaster, chipped paintings and dust.

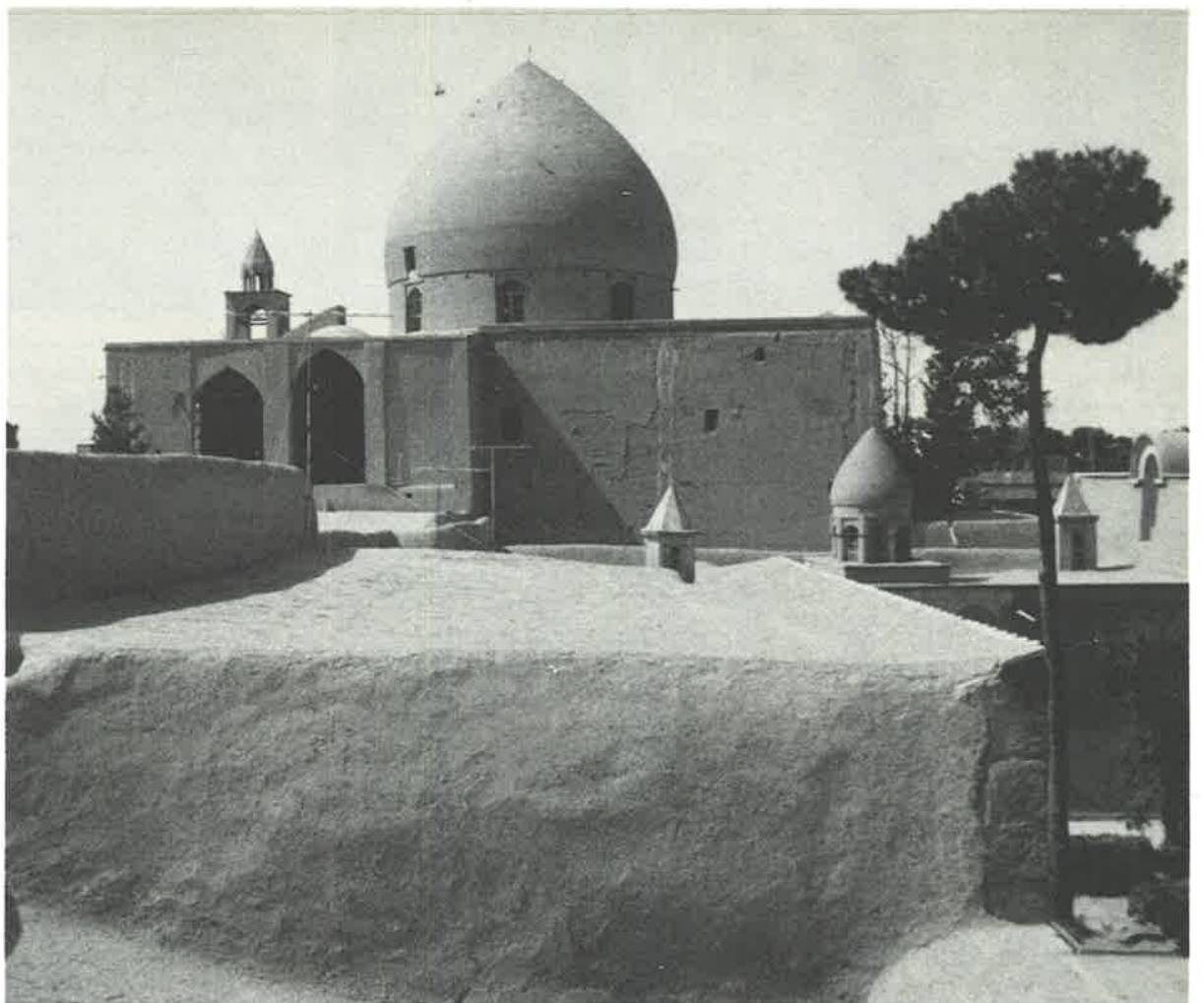
Festivals mark the passing seasons in Julfa. Small ones like the many saints' days are celebrated in parish churches while large ones like New Year's are marked by dances in the Armenian Club and other places. On the 6th of January, Armenian Christmas, thousands of Armenians gather for the "Cherorhnek," the Blessing of the Waters. Only a few hundred fit in the cathedral while the rest spill out into the Vank square. In the old days, the service was held by the river and Shah Abbas himself came to watch, along with crowds of curious Persians who named the ceremony "Khachshuran," "the Washing of the Cross." The chanting of the clergy and the choir, the rich vestments, the incense and the candles, and the reverence of the faithful are in harmony with the lavish decoration of All Saviour's itself. Persian dignitaries, among them the governor of the province of Isfahan, sit politely but puzzled, and at the end everyone surges forward for a tiny cup of the water.

The high point of the year is certainly Easter. The courtyard of the Vank fills up early. Never is the pageantry of the service more pleasing to the eye, the resonant chanting more pleasing to the ear, or the incense more pleasing to the nose. Inside the cathedral, people are packed tightly from wall to wall, standing through the hours-long mass, or casual outside listen by loudspeakers. There is the occasion of the loud crack of a firecracker, to the chagrin of the bishop who considers them dangerous. Usually in New Julfa the men stand on the left, and the women, with covered heads, on the right. (This is so the men will receive the blessing from the celebrant's right hand. Why this should be depends on whether you ask a man or a woman.) At the end of the service, the people gather in the square to exchange greetings and congratulations. Many carry brightly dyed hard-boiled eggs with which they play a game. One person holds an egg cupped in his hand so that only the end is exposed. His opponent seeks to smash the exposed end with his egg. If he succeeds, the smashed egg is turned over and he tries to smash the other end. If he fails, he must allow the first person a chance to smash his. Whoever manages to smash both ends of an opponent's egg may then keep it. Successful players must get very tired of eating hard-boiled eggs.

"Navasart," the old pagan Armenian New Year's Day, which falls around the 11th of August, is of course not celebrated in the churches. Instead, thousands of people gather at the Armenian Club. As you go in, you exchange your Iranian "tomans" for a paper script marked "dahegan," like the old Armenian coins. Girls in traditional costume bring bowls of a spiced red Julfa wine, while in a corner of the square, mountains of kebab are being cooked all at once over a dozen fires, mingling a smell of roast meat with the scent of flowers. As darkness falls, white doves are released; some linger for a while in the pine trees of the square. Pairs of musicians with drum and horn alternate with a more modern band, as circles of dancers go whirling by long into the cool summer's night.

Pantocrator from Bethlehem Church (1628), New Julfa.

New Julfa. St. Mary's Church (1613) with St. James' Chapel (c. 1606) in foreground.

Photos by Varoujan

I have many happy memories of the three and a half years I spent in Julfa and Isfahan and I hope my friends will forgive me if I let one example epitomize the warmth and hospitality of the Armenians there, together with the characteristics of a way of life perhaps peculiar to Julfa. As a guest of Bishop Mesrob Ashjian, then Prelate of New Julfa, I was invited to the home of Markar Khan, an Armenian of an old Julfa family. He had a large house in the old style, with a garden in the courtyard. In fact I had seen a picture of the weighing of grapes after the harvest taken in the courtyard of the same house by Ernst Hölzter, a German who left a valuable photographic record of Iran from the 1870's to the turn of the century.

Markar Khan introduced us to his mother, who I was told was in her nineties, yet gay and lively. Although she had lived all her life in Julfa, she didn't speak a word of Persian, as it was simply unnecessary in the Julfa of her childhood. Indoors, we were given fresh fruit from the garden, and then a basin was brought round, with a pitcher of water and a towel so we could wash our hands. Our host served us an excellent red wine which he had made himself, and then ushered us into the dining room for a fine and filling meal. Afterwards Markar Khan brought out a beautiful old mandolin and played tunes from old Armenia, while his lovely wife sang songs of Sayat Nova. Such are the Armenians of New Julfa.

ՄԵԾ ՊԱՅՈՑ ԵՕԹԸ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՆԵՐԸ

Թեև ակտիվացած ենք արդէն մեծ Պահոց քառասնորդական շրջանը: Մեր եկեղեցիներէն ներս տրամութեան սեւ վարադուրն է իջած. լուսացընցուղ ջահերը սեւերու մէջ են փաթթուած: Ծարականները, երգերն ու աղօթքները չունին յաղթական զոռ շեշտերը, որոնք իրենց յատուկ են մասնաւոր Յարութեան շրջանին: Վերջապէս, Արեւազայի եւ հսկումի հողերը արարողութիւնները տեղի կ'ունենան, դէժ Արեւելքի մէջ, հաւատացեալներու հոծ բազմութեանց ներկայութեան:

Մարդկային հոգեբանութեան վերջաւոր ազդեցութիւն ունեցող բոլոր միջոցները (լոյս, ձայն, պատկեր եւ շարժում) բոլորն ալ պահ մը կը հեռացնեն մեզ աշխարհէն, անոր հանապազօրեայ մտահոգութիւններէն, եւ առիթ ու պատճառ կը հանդիսանան իւրաքանչիւր հաւատացեալի՝ պահ մը ինքն իր հետ, իր անձին, իր հոգիին հետ ըլլալու: Ոմանք իրենց ընթացիկ սովորութիւններէն փորձած են առժամաբար հրաժարել, ոմանք իրստ պահէ կը բռնեն, զըրկանքներու ալ կ'ենթարկեն իրենք զիրենք: Բայց ուրիշներ ալ կան՝ որոնք քմծիծաղով կը դիտեն այս բոլորը, դժբախտով կը Կան մարդեր՝ որոնց համար պահոց այս շրջանը ոչ մէկ իմաստ եւ նպատակ ունի, բացի անշուշտ, բարեկենդանային խրախճանքներէն:

Բայց տակաւին երկու սերունդ առաջ, մեր ժողովուրդի տարագրութենէն անմիջապէս առաջ, այս շէր կացութիւնը: Կար ատեն՝ երբ մեծ Պահքը իսկապէս փոփոխութեան կ'ենթարկէր հայ ժողովուրդի կեանքին ձեւը: Կար ժամանակ՝ երբ մեծ Պահքը իր խոր ազդեցութիւնը ունէր հայ ժողովուրդի տնտեսական եւ արդիւնաբերական կեանքին իսկ վրայ:

Այսօր արմատախիլ եղած ենք, տարաշնուած՝ քիչ մը ամէն տեղ, ենթակայ՝ քիչ մը ամէն տեսակի ազդումներու: Մեզմէ շատեր հետամուտ են ուրանալու իրենց սեփական անցեալը, հեղինելու եկեղեցասէր մարդիկը եւ ամիսոս որ քիչ են անոնք, որոնք կը յարատեւեն իրենց կրօնքի կեանքին մէջ:

Ինչո՞ւ արդեօք: Ի՞նչ է պատճառը այս կացութեան: Ծատ ու շատ պատճառներ, եւ պատճառաբանութիւններ, անշուշտ, պիտի յառաջ բերեն. չքմեղանքի արտայայտութիւններ լսելի պիտի դառնան: Բայց իրողութիւնը, ճշմարտութիւնը անփոփոխ կը մնայ տարաբախտաբար: Եւ եթէ այսօր կ'ուզենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել Մեծ Պահքի վրայ, մեր գլխաւոր մտահոգութիւնն է վերարժեւորել Պահքը՝ ըստ ինքեան, եւ ջանալ ըմբռնել մեծ Պահքի իմաստը եւ նպատակը, իր վախճանին մէջ:

Պահք կը նշանակէ ժուժկալութիւն, կերակուրներէ զոռւացում, բան մը՝ որ այսօր բժիշկներն ալ ջերմօրէն կը թելադրեն ոչ միայն հիւանդներուն, այլեւ ընդհանրապէս ամէն մարդու:

Բայց սխալ է եկեղեցական Պահքին զուտ բժշկական աննդականոնի մը իմաստը տալ եւ կամ զայն նկատել ինքնավարական զրոյթ մը: Պահքը յարաբերական արժէք ունի եւ ինքնավարական չէ: Պոզոս Առաքեալի բառերով՝ «երկնքի արքայութիւնը ուստիք չէ, խմելիք ալ չէ. այլ արդարութիւն, խաղաղութիւն եւ Սուրբ Հոգիով խնդութիւն»: Եւ յետոյ, Մեծ Պահքը մասնաւորաբար այլ հիւանդի առիթ մը ինքնաբերական քաղաքեան եւ հոգեւոր կազմաւորի՝ ի պատրաստութիւն քրիստոնեայի կեանքին մեծ ուրախութեան, յարութեան՝ աւետիսին:

Արդարեւ, բարեկամներ, եկեղեցին ունի իր ծիսական տարին: Լման տարուան մը վրայ տարածուող ընթացք մը՝ որուն միջոցին հաւատացեալներուն կը տրուի առիթը ապրելու Քրիստոսի կեանքին հանգրժանները կենդանի, գործօն մասնակցութեամբ մը:

Յիւնակաց շրջանը, որ կ'երկարի Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներու յետոյ օրերուն վրայ՝ մեզ կը պատրաստէ Քրիստոսի ծննդեան զուարթ պատգամին:

Քրիստոս մարդացաւ, նորոգելու համար մարդկութեան կեանքը, առաւել կեանք չնորհելով անոր, փերկելու համար մարդը՝ Ադամի միջոցաւ աշխարհ մտած անէծքէն: Մեր փրկութիւնը սակայն, որքան որ Աստուծոյ սիրոյն փափաքն է, հնարաւոր է առաւելաբար մեզմով: Աստուած իր միածին որդին զրկեց աշխարհ, որպէսզի ով որ հաւատայ անոր՝ չկորսուի, այլ յաւիտենական կեանք ունենայ: Այդ հաւատալը, սակայն, անհատին կախում ունի, եւ Աստուած կ'ոչ կ'ուզէ մարդուն պատուութեան՝ որպէսզի մարդն ալ գործակցի իրեն, աշխատի իրեն հետ, ճանչնայ ինքզինք իր սխալներով, թերութիւններով եւ առաւելութիւններով, ու, ի հարկին, տառապելու եւ չարչարուելու գնով, իր մարմինը ճնշելով, իր կիրքն ու ախորժակները սանձահարելով:

Այս տեսակետով, յիշուի հիւնալի առիթ մըն է մեծ Պահքը. մեծ օժանդակ մը՝ որ իր յառաջատուական ընթացքով, եթէ կիրակիներու հանդիսանումներով, ծալ - ծալ կը բանայ մեր կեանքին օղակները, կը վերլուծէ մեր կեանքի տաղանդներն ու մեծ հարցերը եւ անկումներէն ու սայթաքումներէն կը բարձրացնէ մեզ յարութեան երջանիկ պատկերին:

Մեր եկեղեցւոյ զաւակները անշուշտ ծանօթ են այն հանգրուաններուն, որոնք զեղեցկօրէն երզուած են մասնաւոր մեր շարականներուն մէջ: Կիրակիէ Կիրակի, եկեղեցին մեզ կը տանի հետեւեալ խորհրդածութեանց.

Յիշատակ նախածնողաց, — Դրախտ. Արտախմամ, — Անկում. Անառակին, — Կորուստ եւ գիւտ. Տնտեսին, — Իմաստութիւն. Գատաւորին, — Աղօթք. Գալստեան, — Ակրկալութիւն՝ Քրիստոսի վերջստին պալատեան. Ծաղկազարդ, — Տընօրինական յիշատակներ եւ կանխասացութիւն Գալստեան:

Առաջին Կիրակին նուիրուած է նախածնողաց յիշատակին եւ դրախտի կեանքին: Թէեւ հոգանիւթ բընուած մարդը, բայց օժտուած է աստուածային պատկերով, կը վայելէ «հրաշքեղանքի» անհատական խնդութեան, որով մարդը կորսնցուց իր կեանքը, իր երջանկութիւնը: Կեանքի փիլիսոփայութեան Կիրակին է, կարծէք:

Աստուած պատուէր մը տուած էր. «չուտել արդիւրեւ պտուղէն»: Նախածնող չպահեցին զայն եւ արտաքսուեցան դրախտէն: Երկրորդ Կիրակին նուիրուած է այս պատուիրազանցութեան, որով մարդը կորսնցուց իր կեանքը, իր երջանկութիւնը: Կեանքի փիլիսոփայութեան Կիրակին է, կարծէք:

Այս բոլոր զրուարներն ու յիշատակները, երջանկութիւնն ու տառապանքը, կեանքն ու մահը, դրախտն ու անկէ արտաքսումը՝ մեզից յոյս կու տան թէ մարդ, չնորհիւ իր աստուածատուր ազատութեան, ինքն է որ կրնայ ստեղծել եւ ինքն է որ կրնայ կործանել իր երջանկութիւնը: Բայց յոռեղոյն պարագային ալ, իր երջանկութեան կործանումէն յետոյ ալ, մարդ միշտ կրնայ բարձրանալ, հասնիլ իր երջանկութեան: Բանաստեղծին բառերով՝ մարդը անկեալ հրեշտակ մըն է, որ երկինքը կ'երարդէ:

Այս մտածումը մեզի կու դայ երրորդ՝ Անառակին Կիրակիով: Ամէն օր անկում, ամէն օր սայթաքում կայ այս կեանքին մէջ, որովհետեւ մարդիկ միշտ ալ կ'արհամարհեն ուրիշին փորձառութիւնը յազուրդ տալու համար իրենց կիրքերուն:

Բայց անիմաստ են մեր յաւանութիւնները. կիրքերու անսահման շրոջումը անկման կը տանի մեզ, ինքնավատահ եւ այլամեթ հոգիները կը անանկանան. դրամը երջանկութիւն չի բերեր: Հետեւաբար, իմաստութեամբ պէտք է տեսնել մեր շնորհներն ու մեր տաղանդները եւ այն բոլոր առաւելութիւնները՝ զորս կը վայելենք մենք:

Իսկ այս իմաստութիւնը, այս իմաստուն տնտեսութիւնը մեզի կը տրուի Կիրակիով՝ Տնտեսի Կիրակի անունով ծանօթ:

Մենք տէրն ենք այս զեղեցիկ, այս հրաշալի տիեզերքին. աւելի ճիշդ է ըսել՝ տնտեսներն ենք այս աշխարհին, եւ հաշուետու՝ բուն Տիրոջ, իրեն՝ Աստուծոյ: Կրնանք գործել ու տնտեսել, այնպէս՝ ինչպէս որ կ'ուզենք, բայց պատասխանատու ենք մեր արարքներուն, մեր գործերուն եւ մեր զգացումներուն համար:

Բայց մարդ ե՞րբ կրցած է ըլլալ ինքնաբաւ. ե՞րբ կրցած է առանձինն ուղղել իր կեանքին նաւը, դէպի անքոյթ նաւահանգիստ . . . Մարդ միշտ պէտք ունի բարոյական նեցուկի, սիրով զեղուն սրտի մը, գորովագութ հօր մը: Որովհետեւ՝ «եթէ ոչ Տէր է որ շինէ գտուն, ի նախ՛ր վաստակին շինող գործը», որովհետեւ «Սկիզբ իմաստութեան՝ երկիւղ Տեառն է»: Ու այս կապը, այս հաղորդութիւնը, այս զործակցութիւնը, այս երկիւղը մեզի կուզան աղօթքի ճամբով: Աղօթքը՝ իբրեւ կապ մեր եւ մեր Աստուծոյ միջեւ, աղօթքը՝ զոր պարտինք ընել ամէն ատեն եւ երբեք ճանճրանալ:

Ահա ապա, աղօթքին ալ նուիրուած է հինգերորդ Կիրակին, ծանօթ՝ Գատաւորին կոչումով:

Ահա այսպէս, սիրելի բարեկամներ, մեծ Պահոց Կիրակիները օղակօղակ մեզ կը տանին դէպի երջանկութիւն, դէպի վերացում: Դրախտի երջանկութեան անկումի ողբերգութեան, ուր սակայն միշտ առկայ է վերստին բարձրացման յոյսը՝ իմաստութեամբ, որով մարդ վերստին պիտի պայծառանայ Աստուծոյ պատկերով, որ իր կարգին իբրեւ հանդուրան ծանօթ է Գալստեան անունով: Գալստեան Քրիստոսի՝ երբ պիտի դատուի աշխարհը, պիտի դատուին մարդիկ ու պիտի ստանան իրենց արժանի վարձատրութիւնը:

Իսկ Բարեկենդանի յատուկ շարականին մէջ հիանալի պատկեր մը ունինք, որով կ'ուզեմ եզրակացնել այս խորհրդածութիւնները.

— «Ընդ նախաօրն տրամաբեան, որ վասն Ելիցն ի դրախտն կենաց, Ընկալցու՛ւք եւ մեք գորտմութիւն ապաշխարութեան, զի յարութեամբն

Քրիստոսի արժանացուք մտից դրախտին եկեղեցւոյ»:

Նախահայրը արտաքսուեցաւ յաւիտենական կեանքի դրախտէն ու տրամեցաւ անոր հոգին: Մենք ալ ապաշխարութեան տրամութիւնը «հաղնինք» որպէսզի Քրիստոսի յարութեամբ արժանի ըլլանք եկեղեցւոյ դրախտէն ներս մտնելու:

Մեծ Պահոց այս շրջանին՝ ճիշդ մը ընենք վերանորոգուելու, քննելու մեր ոյժերն ու կարողութիւնները, մեր տկարութիւններն ու թերիները: Անկեղծ ապաշխարութեամբ որոշենք եւ ջանանք դառնալ նոր մարդ, նոր քրիստոնեայ, որպէսզի քառասուն օրերու վախճանին արժանի ըլլանք տոնախմբելու մեր Փրկչին յարութիւնը:

Ս.

The Prelacy Ladies' Guild presents
K A T C H A Z
an exhibition dedicated to the 110th anniversary of the birth of
GOMIDAS
MAY 4 - 11, 1979 at the Prelacy
138 E. 39th Street, New York City, 4 p.m. - 9 p.m.
All proceeds will go to the Lebanese Fund

OUTREACH NEEDS YOU

It is almost a year that Outreach has circulated to over 7,000 families in our community. Until now, we have relied on the great generosity of individual contributions to cover our printing and mailing costs. However, to be able to continue and expand our circulation, we are asking our readers to send at least \$3.00 to cover the annual cost of mailing a single issue. All contributions will be greatly appreciated. Checks should be made payable to: The Armenian Apostolic Church — OUTREACH.

Please send us any address of any students or individuals who would like to receive Outreach. We will be happy to include them on our mailing list.